

СТРАТЕГИЈЕ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ САД И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И МОГУЋЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПО БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Ранко Мачкић*, Игор Баришић, Мирослав Талијан и Раде Славковић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија,
Школа националне одбране

Рад обухвата анализу стратегија националне безбедности Сједињених Америчких Држава из 2010. и 2015. године, као и анализу стратегија националне безбедности Руске Федерације из 2009. и 2015. године у настојању да се идентификују и систематизују дугорочна стратегијска усмерења политика националне безбедности САД и Руске Федерације након 2010. године и сагледају могуће импликације по позицију Републике Србије у битно измењеним геополитичким, економским, друштвеним и техничко-технолошким околностима у свету. Сагледавајући поменуте стратегије из перспективе Републике Србије могу се издвојити важни спољно-политички и безбедносни чиниоци њене безбедности у дугорочном смислу. Утицај САД и Руске Федерације на кључне политичке, безбедносне и економске трендове у југоисточној Европи, а посебно Западном Балкану, огледа се у процесима око уставне и државне реформе Босне и Херцеговине, решавања статуса Косова и Метохије, процеса придруживања држава региона Европској Унији и НАТО, као и решавања проблема енергетске безбедности региона. Отворено је питање да ли ће Република Србија истовремено моћи да одржава избалансиране односе са САД, Руском Федерацијом, Европском унијом и Кином, а да то не угрожава њене виталне интересе.

Кључне речи: *стратегија националне безбедности, Сједињене Америчке Државе, Руска Федерација, Србија, безбедносно окружење*

Увод

Крај Хладног рата наговестио је почетак великих промена у сфери безбедности. Имплозија Совјетског Савеза, настала услед идеолошких и економских слабости, створила је политичке, безбедносне и привредне проблеме у некадашњој совјетској сфери интереса. У немогућности да реше нагомилане проблеме, посткомунистич-

* Пк Ранко Мачкић, ranko.mackic@mod.gov.rs, кф Игор Баришић, пк др Мирослав Талијан и пк др Раде Славковић.

ке државе склизнуле су у друштвену и економску транзицију која је у појединим случајевима ескалирала у етнички и верски мотивисане врло насилне оружане сукобе.¹ Варварски капитализам, потпомогнут ендемском корупцијом и организованим криминалом, опустошио је инертне реал-социјалистичке економије, стварајући незадовољне масе „губитника транзиције” подложне утицајима различитих „повампирених” екстремистичких и криминалних организација које су убрзано заузимале политички простор ослобођен идеолошке контроле. Заједно са урушавањем политичких и идеолошких темеља социјалистичких друштава, дошло је слабљења државних структура и јачања низа државоликих и недржаних актера који су својом деловањем озбиљно оспориле дотадашњу улогу државе у друштву и међународном систему. У области безбедности, политички вакум узроковао је и безбедносни дефицит, што је довело до повећања броја не војних изазова, ризика и претњи, посебно у облику тероризма, корупције и организованог криминала који су озбиљно уздрмали основе традиционалног концепта националне безбедности, тежишно заснованом на војној сили.²

На глобалном плану, војно-политички утицај САД и НАТО, након победе у Хладном рату, проширио се на области од Балтика, преко Средње Европе, до Јадрана и Црног мора.³ У геополитичком смислу, стављањем тих територија под контролу евроатлантизма, „линија фронта” између англо-америчког (евроатлантског) и руског (евроазијског) дела померена је даље на исток, чак и преко западних граница некадашњег СССР-а.⁴

Сједињене Америчке Државе, као геополитички и идеолошки победник „Хладног рата” и једина преостала суперсила, сматрале су се позваним да креирају основе новог светског поретка у којем ће имати улогу глобалног лидера у међународном систему. Све стратегије националне безбедности које су америчке администрације усвајале у периоду после окончања Хладног рата па све до последње, усвојене 2015. године, одређивале су најшири стратегијски оквир у којем су САД деловале у циљу одржавања своје политичке, војне и економске доминације у свету.⁵

¹ Распад и ратови на простору бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и оружани сукоби у Закавказју су типични примери врло насилних етнички и верски мотивисаних оружаних сукоба који и данас тињају, претећи поновном ескалацијом.

² Терористички напад у САД 11. септембра 2001. године и убиство Зорана Ђинђића, председника Владе Републике Србије представљају екстремне случајеве угрожавања националне безбедности од типично невојних претњи.

³ Видети у: Иван Зарић, „Класичне евроатлантске геополитичке теорије – релевантност на почетку 21. века”, Култура Полиса, Нови Сад, Институт за политичке студије, Београд, посебно издање, 2015, стр. 23-39. Посебно погледати карту број 3 на стр 31.

⁴ Првобитни период након завршетка Хладног рата карактерисан је и кашњењем у објави стратегија националне безбедности. САД су стратегијама из 1990, 1991. и 1993. године, уз њихове недостатке, поставиле основне контуре свог виђења света и улоге САД у глобалним оквирима у периоду непосредно након окончања Хладног рата. Стратегије националне безбедности објављене 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2001, 2002 и 2006. године испољиле су снажан утицај на *креирање новог светског поретка*, представљајући својеврсни раскид са класичним хладноратовским приступом безбедности, уз потпуно војно-безбедносну доминацију САД у глобалним оквирима.

⁵ „Стратегија националне безбедности САД је крoвни стратешки документ председника којим се представља тренутно стање и стратешка визија будућег развоја целокупног система националне безбедности. Она представља важну целину једне знатно шире стратегије свеукупног друштвеног развоја САД. Овај стратешки документ је заправо инструмент извршне власти за спровођење прокламованих циљева политике националне безбедности у дело” – Орбовић, И., *Стратегија националне безбедности Сједињених Америчких Држава након завршетка Хладног рата* (завршни рад), Београд, 2016, стр 3.

Са друге стране Русија, од доласка Владимира Путина на власт, одлучна је да изађе из стратешке летаргије у коју је запала након завршетка Хладног рата. Москва сматра да су Американци извукли велику корист од распада Совјетског Савеза и проширења НАТО-а, као и да је прокламовано стратешко партнерство са Америком било обично лицемерје.

У последњих неколико година, односи у југоисточној Европи, посебно на простору Западног Балкана, напредовали су на политичком, економском, војном и културном пољу. Међутим, питање статуса Косова и Метохије остало је и даље регионално „питање над питањима”. Већина земаља Балкана прихватила је концепт унапређења безбедности, заснован на европском моделу безбедносне заједнице и вредностима развијених грађанских друштава, а чија се суштина огледа у промовисању и развоју мултилатерализма и сарадње у свим областима друштвеног живота.

Република Србија се налази у сложеном безбедносном окружењу. Споро напредује процес помирења са државама и народима с којима је била у сукобу током деведесетих година, а повремено се заоштрава међусобним оптужбама. Наставља се затегнутост у односима са Хрватском и Босном и Херцеговином и прети новим изазовима. Изостаје градња добросуседских односа и сарадња са отцепљеном Црном Гором, а међунационални спорови и повремени нереди у суседној Македонији такође утичу на свеобухватнији развој односа са том суседном државом.

У том контексту, утицај САД и Руске Федерације у југоисточној Европи, а посебно на Западном Балкану, нарочито у погледу безбедносне стабилизације региона и развијања добросуседских односа је пресудан, имајући у виду политичку и војну оријентацију држава у региону, њихово историјско наслеђе и нерешена међудржавна питања које нису у стању да реше без спољног посредовања и подршке.

С обзиром на различита гледишта и ставове које имају САД и Руска Федерација у погледу поретка у међународном систему, улози великих сила у решавању најважнијих међународних питања, различитих интереса у региону југоисточне Европе и западног Балкана, од велике је важности да се идентификују и систематизују дугорочна усмерења америчке и руске спољне и безбедносне политике дефинисана у стратегијама националне безбедности и процени њихов утицај политичку и војну позицију Републике Србије у садашњем и будућем окружењу.

Стратегија националне безбедности САД из 2010. и 2015. године

Публиковањем Стратегије националне безбедности 27. маја 2010. године, презентована је америчка визија Света и односа који у њему владају, као и одговор америчке администрације на означене изазове, ризике и претње по безбедност и дугорочни просперитет америчке нације и њених грађана у време економске и финансијске кризе и нове прерасподеле економске и политичке моћи и утицаја у свету.

Као кључни циљ и приоритет, не само спољне и безбедносне политике, већ и свог председничког мандата, Обама је навео потребу хитне и свеобухватне обнове темеља америчке моћи и утицаја у свету, превасходно домаће економије, чија снага и виталност представљају извор свеукупне националне моћи. Без опоравка аме-

ричке економије, финансијског система и тржишта рада од последица велике светске економске и финансијске кризе, смањења огромног националног дуга и дефицита, крупних реформи у систему високог образовања и здравствене заштите, инвестиција у обновљиве изворе енергије, науку и технолошки развој и прилично оронулу инфраструктуру, упозорава председник, садашњи доминантни положај Америке у међународном систему може убрзо бити доведен у питање.⁶

У складу с тим, Обама се залаже за знатно прагматичније и умереније спољно-политичко деловање САД у међународним односима од свог претходника. У својој *Стратегији* он опомиње нацију да је дошло време да Америка напokon почне да живи и делује у складу са својим могућностима, што ће нужно захтевати рационалнији и знатно „дисциплинованији приступ у одређивању приоритета и постизање преко потребног баланса и компромиса између међусобно конкурентних програма и активности”.⁷ Председник наглашава да садашње, али и будуће ангажовање САД у иностранству никако не сме бити на уштрб просперитета америчких грађана и привреде.

Највећа претња по безбедност САД и њених грађана је у оружју за масовно уништавање које се налази у рукама „насилних екстремиста”, односно у даљој хоризонталној и вертикалној пролиферацији овог оружја и средстава за њихову испоруку. За разлику од председника Буша који је непријатеља дефинисао као тероризам и фундаменталистичку, милитантну идеологију Ислама, а борбу (рат) против њега као „неизбежну обавезу наше генерације”, Обама и његови сарадници истичу да се непријатељ не може окарактерисати нити као тактика за убијање недужних и сејање страха – тероризам, нити као религија – Ислам, и уместо тога га знатно прецизније одређују као „далекосежну мрежу мржње и насиља” коју оличавају Ал Каида и њене подружнице. Због тога он упорно наводи да су америчка настојања да „поремете, разбију и поразе Ал Каиду и њене подружнице” део знатно ширег међународног напора и представљају „само један елемент нашег стратегијског окружења које не може да дефинише америчко ангажовање у свету”.⁸

У *Стратегији* се указује и на проблем еволуције терористичке претње и премештања терористичких база из Авганистана у оазе безвлашћа у Јемену, Сомалији и Пакистану, а након серије спречених терористичких аката на тлу САД и на опасност од даљег развоја домаће терористичке претње настале из отуђених и радикализованих делова америчког друштва. Председник Обама упозорава Американце да се на време суоче са чињеницом да безбедносни систем неће моћи да одврати или спречи материјализацију баш сваке претње, па тако и терористичке, те да у овој борби не упадну у замку претеране, контрапродуктивне реакције, панике и параноје, у којој ће као колатерална штета највише страдати америчке вредности које деценијама чине САД најпожељнијом дестинацијом милиона имиграната.⁹

⁶ Обраћање председника Обаме кадетима Војне академије Вест Поинт, 22. маја 2010. године За детаљније, видети на <http://www.cbsnews.com/news/text-of-obamas-speech-to-west-point-2010-cadets/> (01.06.2016.)

⁷ Barack H. Obama, *The National Security Strategy of the United States of America*, May 2010, Доступно на: <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>, p.10/18 (15.06.2016.)

⁸ Barack H. Obama, *The National Security Strategy – May 2010*, op. cit., p.8.

⁹ Barack H. Obama, *The National Security Strategy – May 2010*, op. cit., p.9.

Стратегија националне безбедности САД је усмерена на промоцију и заштиту четири трајна, витална национална интереса Америке: безбедности САД, њених грађана, савезника и партнера; снажне, иновативне и просперитетне националне економије унутар отвореног међународног економског система; поштовања универзалних (људских) права и вредности како у Америци тако и у иностранству и изградња и подршка праведном и одрживом међународном поретку на чијем се челу налазе САД.¹⁰

Премда се отворено залаже за колективни, мултилатерални приступ Америке у решавању комплексних глобалних и регионалних криза и супротстављању заједничким безбедносним изазовима, ризицима и претњама када год је то могуће, председник Обама у *Стратегији* јасно истиче да САД неће оклевати да делују самостално, онда када је то неопходно, како би заштитили своје националне интересе. Кључни предуслов за унилатерално (превасходно војно) деловање САД у свету је очување доминације њених оружаних снага у целокупном спектру извођења војних операција на свим меридијанима, што несумњиво представља заједничко одређење и приоритет администрација свих америчких председника од краја Другог светског рата.

Суочен са ефектима дубоке финансијске и економске кризе која је озбиљно уздрмала свет и саме темеље САД, агонијом и безизлазношћу ратова које су америчке оружане снаге водиле на Блиском Истоку, као и великим и све видљивијим променама у расподели моћи у међународном систему, председник Обама је пред нацију изашао са стратегијом која првенствено има за циљ обнову и јачање извора америчке моћи и утицаја, промену приоритета на плану унутрашње и спољне политике и свеобухватну припрему нације за изазове XXI века.

У првој половини 2015. године, америчка администрација донела је два значајна документа којима се потврђује и дефинише спољна и војна политика САД. Председник Барак Обама потписао је 6. фебруара 2015. године *Стратегију националне безбедности САД*, која указује на континуитет и даље продубљивање националних интереса САД истакнутих у *Стратегији* из 2010. године, али и јасно ставља нагласак на приоритете америчке спољне политике у наредном периоду.¹¹ У мају 2015. године у Пентагону је усвојена нова *Национална војна стратегија* (претходна је усвојена 2011. године), којом се утврђују задаци оружаних снага САД и како се они извршавају.

У *Стратегији националне безбедности* амерички трајни национални интереси фокусирани су на безбедност САД и њених грађана, као и партнерских и савезничких земаља; развијање снажне иновативне и растуће економије; поштовање универзалних вредности у САД и широм света; међународни поредак заснован на праву под вођством САД, који промовише мир, безбедност и могућности за снажнију међународну сарадњу у супротстављању глобалним изазовима.

На глобалном нивоу, уочљиво је да нова *Стратегија* истиче наставак ребалансирања ка Азијско-пацифичком региону, при чему се на неколико места истичу безбедносни изазови који су присутни у том региону, са посебним фокусом на Кину и њено војно јачање, као и територијалне спорове које има у Источном и Јужном ки-

¹⁰ Исто, стр. 7 и 17.

¹¹ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf 15.06.2016.

неском мору. Иако се Азијско – пацифички регион у претходном документу не наводи експлицитно као такав, осврт на поједине државе попут Кине, као и јачање савезништава и партнерстава, јасно указују на ребалансирање ка том региону.¹²

Као и у претходним америчким стратешким документима, основни безбедносни изазови остали су тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење, са посебним освртом на нуклеарне програме Северне Кореје и Ирана, као и транснационални организовани криминал. Међу изазовима који се истичу у *Стратегији*, као новина могу се уочити „супротстављање руској агресији у Украјини”, утицај климатских промена, претње у сајбер простору, као и ширење епидемија заразних болести, попут еболе.¹³

Један од основних чинилаца који указује на заокрет у досадашњем виђењу изазова, ризика и претњи по безбедност САД, је заокрет ка државним непријатељима, где се Руска Федерација практично ставља у исту раван са терористичким организацијама попут Исламске државе (ИСИЛ/ИД). Овим документом САД су поново „на велика врата” вратиле међудржавне ратове у фокус својих безбедносних промишљања, посебно апострофирајући односе са великим силама.¹⁴

Посебан аспект у делу *Стратегије* који се бави економијом заузима енергетска безбедност. У том погледу се, у неколико наврата, истиче чињеница да су САД постале највећи светски произвођач нафте и гаса, што је од великог утицаја на светска тржишта. Иако се и даље оцењује да су извори нафте и гаса на Блиском Истоку од пресудне важности за светску економију, уочљиво је да се указује на потребу смањења зависности од руских енергената, превасходно у Европи.¹⁵

У вези са Руском Федерацијом, неопходно је уочити да *Стратегија* наглашава посвећеност европској безбедности кроз одређивање Русије као агресора у Украјини, те се у том смислу истиче експлицитна подршка и помоћ Украјини у наредном периоду, превасходно у домену економије и изградње демократије. Сарадња са партнерским државама попут Грузије, Молдавије и Украјине, јачање постојећих савезништава и динамично војно присуство у централној и источној Европи, као и одржавање различитих видова санкција, биће у функцији одвраћања Руске Федерације од евентуалних даљих агресивних акција.¹⁶

Оно где се деловање Обаминах администрација на овом плану битно разликује од две Бушове стратегије је то што је Обамин приступ био далеко одмеренији, стрпљивији и разноврснији у примени различитих, посебно дипломатских средстава националне моћи САД (концепт „паметне моћи” – прим. И.О.) него што је то био случај са његовим претходником, због чега је овај приступ био много примамљивији за придобијање других на своју страну. Ово не значи да председник Буш у свом приступу није уопште, или у довољној мери примењивао средства дипломатије, већ да чак и у ситуацијама када су дипломатска средства била много заступљенија од осталих она, су и тада више имала одлике принуде, него конструктивног покушаја да се мирним путем нађе међусобно прихватљиво решење.

¹² Barack H. Obama, *The National Security Strategy - February 2015*, Уводник председника.

¹³ Barack H. Obama, *The National Security Strategy - February 2015*, Уводник председника, стр. 3.

¹⁴ Исто, стр. 10.

¹⁵ Исто, стр. 17.

¹⁶ Исто, стр. 25.

Основни задаци оружаних снага САД, према наведеним стратегијама, јесу одбрана САД и победа у рату. Те задатке извршавају предузимањем и извођењем војних операција. Задаци се, међутим, према новој *Националној војној стратегији* проширују на подршку америчке дипломатије и на подршку политичких и економских активности САД у свету, као и на заштиту националних и безбедносних интереса.

Према *Националној војној стратегији*, вероватноћа да САД, у садашњим условима, уђу у рат с неком великом силом јесте мала, али се повећава. У истом документу се наводи да неколико земаља својим поступцима забрињавају САД. Русија је у новије време показала да не поштује суверенитет суседних земаља и спремност да употреби оружје у остваривању својих циљева. Својим агресивним поступцима она угрожава мир у региону и прети новим изазовима. Иран такође испољава агресивне намере, а Северна Кореја наставља да развија и производи балистичке ракете и нуклеарно оружје. Односи САД с Кином су без преседана, али њихова модернизација војске забрињава САД.¹⁷

У том контексту, може се закључити да су стратегије националне безбедности из 2010. и 2015. године заузеле значајно место у америчкој националној безбедности, трасирајући пут својеврсном ревизионизму „ратоборних” стратегија из 2002. и донекле из 2006. године. Оно што је непобитно је чињеница да САД, својим до сада објављеним стратешким документима недвосмислено показују свету да не одустају од улоге једине доминантне силе на глобалном нивоу – силе чију моћ задуго нико не може довести у питање.

Стратегија националне безбедности Руске Федерације из 2009. и 2015. године

Руска Федерација није имала документ који разрађује сва питања националне безбедности, све до 1997. године. До тада је постојала војна доктрина, под називом *Основне поставке војне доктрине Руске Федерације* из 1993. године. Највиши државни органи Руске Федерације, разматрајући питања националне безбедности и изградње њеног система, 1997. године донели су *Концепцију националне безбедности Руске Федерације*, први политички документ у новијој историји Русије који је изражавао државне ставове о безбедности руског друштва и државе. *Концепција* је допуњена и коригована почетком 2000. године, а исте године указом председника Владимира Путина утврђена је нова *Војна доктрина Руске Федерације*.¹⁸

Документ *Концепције* из 2000. године дефинише политику националне безбедности РФ као „систем погледа којим се у Русији осигурава безбедност личности, друштва и државе од спољних и унутрашњих угрожавања у свим сферама

¹⁷ Види шире у: Мирковић, Т., „Стратегија националне безбедности САД”, *Магазин Одбрана*, 15. август 2015, стр. 43.

¹⁸ У *Војној доктрини Руске Федерације* из 2000. године, за разлику од претходне доктрине, наглашене су спољашње претње угрожавања територијалног интегритета државе. Као могуће претње безбедности држави наводи се и ширење НАТО-а. Нова доктрина се суштински разликује од доктрине из 1993. године, јер на квалитетнијим премисама разматра карактер међународних односа.

људске делатности". Већ у првом делу *Концепције* наглашено је да је Русија у последњој деценији 20. века била у дефанзивној геополитичкој позицији, али од 2000. године почиње да гради националну безбедносну политику на другачијим премисама. То је политика која се ослања на вишевековну традицију руске државности.

На усвајање нове стратегије 2009. године, под називом *Стратегија националне безбедности Руске Федерације до 2020. године*, утицали су различити фактори, а најзначајнији међу њима су рат са Грузијом, приближавање, односно појачана сарадња са партнерима НАТО-а Украјином, Грузијом и Узбекистаном, изградња система противракетне одбране и ометање енергетске сарадње између Русије и Европе - „гасна криза”.

Према *Стратегији*, односе Русије са НАТО-ом и даље одређује не прихватање ширења војне структуре алијансе ка руским границама, што уз покушај додељивања глобалне функције НАТО-у, представља кршење међународног права.¹⁹ У *Стратегији* се наводи да ће посебна пажња међународне политике, у дугорочној перспективи, „бити концентрисана на овладавање изворима енергетских ресурса”, и то на Блиском истоку, у подручју Баренцовог мора и других региона Артика. Највећи део *Стратегије* дефинише националне интересе РФ, тј. области у којима се изграђује политика националне безбедности. Као стратегијски циљ, у остваривању националне безбедности у економској области, одређује се средњорочни задатак да Русија постане једна од пет првих земаља у свету према обиму бруто унутрашњег производа. Да би се то остварило неопходно је неутралисати основне претње националној безбедности у економској сфери.²⁰

Стратегијски циљеви у националној одбрани су „спречавање глобалних и регионалних ратова и конфликата, као и стратегијско одвраћање у интересу војне безбедности земље”. Стратегијско одвраћање се постиже узајамним политичким, војним, економским, информационом мерама на спречавање или снижавању претњи од других држава. Основна снага за остваривање националне безбедности Русије су оружане снаге. У складу са постојећом *Стратегијом* објављена је и нова војна доктрина 2010. године која је дала нагласак на очувању статуса Русије као нуклеарне силе, уз предвиђену могућност превентивног нуклеарног удара према државама које намеравају да изврше агресију на Русију. Без обзира што доктрина из 2010. године има антинатовски карактер, још увек оставља простора за сарадњу са НАТО-ом. Реалност, пак, говори другачије да НАТО делује самостално и да сарадња са Русијом остаје само у домену докумената, дакле теорије.²¹ У *Војној доктрини* из 2014. године НАТО се први пут јасно одређује као противник, а проширивање НАТО-а новим чланицама и ширење његове инфраструктуре ка границама Русије као директна војна претња Москви.²²

¹⁹ *Стратегија националне безбедности Руске Федерације до 2020*, Поглавље II, тачка 8.

²⁰ *Стратегија националне безбедности Руске Федерације до 2020*, тачке 53 - 55.

²¹ Види шире у: Перишић, С., *Нова геополитика Русије*, Медија центар „Одбрана”, 2015, стр. 150 – 156.

²² Војна доктрина Руске Федерације из 2014. године, доступна је на интернет страници председника Русије, <http://news.kremlin.ru/news/47334>, члан 12, стр. 5, јун 2016.

У *Стратегији националне безбедности Руске Федерације*, која је објављена 31. децембра 2015. године, Русија је и даље фокусирана на увећању свог утицаја и престижа, као и јачању свог националног јединства, али се истовремено осећа угроженом од стране САД и њених савезника. Такође, забринута је због своје економије која је у рецесији.

Стратегија наглашава повећану улогу Русије у решавању најважнијих међународних питања, при чему се истичу два основна стратешка циља: „повећати компетитивност и међународни престиж Руске Федерације”²³ Руска Федерација, жели да очува стратегијску стабилност и унапреди стратегијско партнерство кроз активно учешће у међународним организацијама, механизме међународног права и развој билатералних партнерстава пре свега са Кином и Индијом²⁴, али и кроз регионалне међународне аранжмане првенствено унапређењем сарадње у оквирима Евроазијске уније, Организације договора о колективној безбедности и Шангајске организације за сарадњу.²⁵

У односу на претходни документ, у новој *Стратегији националне безбедности Руске Федерације* указује се на потребу развоја, ојачања и заштити „традиционалних руских духовно-моралних вредности” као једног од врло важних елемената националне безбедности.²⁶

Стратегија садржи врло амбициозан план унапређења руске економије кроз привлачење страних инвестиција, развој високо-технолошких економских сектора, стварање стратешких резерви сировина, изградњу унифициране транспортне инфраструктуре, склапање нових привредних партнерстава и јачање независности у различитим економским секторима, делом кроз рационалну супституцију увоза. Војноиндустријски комплекс је и даље стожер руске економије и предвиђа се да буде један од покретача индустријске модернизације.²⁷

У контексту националне одбране, у новој *Стратегији* наглашава се потреба развоја и имплементације „... међузависних политичких, војних, војно-техничких, дипломатских, економских, информационих и других мера...” како би се осигурало стратегијско одвраћање и превенција оружаних сукоба²⁸, при чему се инсистира на свеобухватном ангажовању свих елемената система националне безбедности Руске Федерације.²⁹

²³ *The Russian Federation's National Security Strategy* (Full-text Translation), Moscow, the Kremlin, 31 December 2015, p. 29. <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, Internet 02/08/2016.

²⁴ У стратегији се оставља простор за сарадњу са САД и ЕУ, али је наглашено да то зависи од њихове спремности за сарадњу. -*The Russian Federation's National Security Strategy* (Full-text Translation), Moscow, the Kremlin, 31 December 2015, pp.25-26. <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-1Dec2015.pdf>, Internet 02/08/2016.

²⁵ *The Russian Federation's National Security Strategy* (Full-text Translation), Moscow, the Kremlin, 31 December 2015, p. 21. <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, Internet 02/08/2016.

²⁶ Исто.

²⁷ Исто, p. 13-16.

²⁸ Исто, p. 7.

²⁹ Исто, p. 7-8.

Позиција Републике Србије у односу на стратегије великих сила

Савремено окружење Републике Србије превасходно је одређено, са једне стране измењеном европском безбедносном архитектуром и процесом приступања Европској унији, а са друге, нерешеним унутрашњим проблемом противправног проглашења самосталности Косова и Метохије. У том погледу, војна неутралност Републике Србије представља најзначајније политичко питање друге деценије 21. века. Изазов који се поставља пред Републику Србију је изградња концепта војне неутралности и његово усаглашавање са Заједничком спољном и безбедносном политиком Европске уније.

У геостратегијском смислу, Србија и Балкан нашли су се у оквиру евроатлантске сфере утицаја, односно „иза лимеса” када је у питању евроазијатство, поготово у периоду након уласка Бугарске и Румуније у НАТО 2004. године. Целокупан српски етнички простор нашао се у потпуности окружен НАТО чланицама, а тај процес завршен је уласком Албаније и Хрватске у Северноатланску Алијансу, 2009. године. Наведени процес имао је неколико директних безбедносних последица по све државе Балкана, укључујући и Републику Србију, те разматрање овог питања може бити од значаја за даље њено стратешко позиционирање у Европи.

Вишедеценијски интерес САД јесте да задржи статус светског лидера. Контрола политичко-војних и економских процеса у Европи, па и на Балкану, су важан дугорочни интерес САД после победе у Другом светском рату, током Хладног рата, а посебно након пада Берлинског зида и распада Совјетског Савеза. Један од начина контроле Европе и Балкана јесте коришћење исламског фактора за остваривање својих циљева и интереса. У том контексту, унитаризација Босне и Херцеговине, прикривена у функцији стварања функционалне државе Босне и Херцеговине има за циљ да се Република Српска развласти у њеним уставним овлашћењима што је директан покушај ревизије Дејтонског споразума. Заговарање унитарног устројства Босне и Херцеговине остаје претња која може довести до њене дестабилизације. Такође, подршка независности такозване „државе Косово” још један је од начин да се контролише албанско национално питање, Република Србија и ситуација у југоисточној Европи. И коначно, један од разлога присуства САД у региону је тежња да се Русији онемогући јачање утицаја на Балкану, који се може најјасније видети кроз отежавања реализације идеје о протезању гасовода из Русије преко Балкана.³⁰

Имајући у виду значај региона југоисточне Европе, степен економског, социјалног, културолошког развоја народа који га настањују, намеће се питање због чега се на овом простору појавио екстремизам. Како је могуће да се крајем XX и почетком XXI века, у ери свеколиког духовног, научног, индустријског и технолошког напретка југоисток европског континента суочава са бројним безбедносним претњама од којих екстремизам заузима значајно место? Југоисточна Европа је регион који се суочава са постојањем и деловањем бројних радикалних организација, идеолошких покрета који пропагирају своје идеје на законски неприхватљив начин.

³⁰ Видети шире у: Крга, Б., *Амерички интереси на Балкану – геополитички аспект*, Безбедносни форум, бр 1, Београд, 2016, стр. 73-75.

Избијање регионалног оружаног сукоба, као и значајније погоршање безбедносне ситуације у региону мало је вероватно. Највећи изазови стабилности региона су: питање статуса Косова и Метохије и покушај ревизије Дејтонског споразума, супротно интересима било ког од конститутивних народа Босне и Херцеговине. Неповољан развој ситуације у вези са решавањем статуса Косова и Метохије, прерастање тзв. Косовских снага безбедности у „Војску Косова“, као и евентуално повлачење КФОР са територије Косова и Метохије, захтевало би од Републике Србије предузимање додатних мера безбедности и остваривало растући негативан утицај на њену безбедност.

Такође, миграције становништва из ратом угрожених подручја (и евентуално задржавање миграната на територији Републике Србије у већем броју), деловање екстремистичких група организованих на етничкој и верској основи, сепаратистичке тежње, организовани криминал и његова повезаност са екстремистичким и терористичким групама, активности страних обавештајних служби, неповољни трендови у економији, корупција, низак животни стандард грађана и пад natalитета представљају најзначајнија питања, чије решавање може знатно да допринесе остваривању вишег степена националне безбедности Републике Србије.

Република Србија определила се за војну неутралност као безбедносно опредељење. У савременом окружењу, Војна неутралност Републике Србије је препозната као концепт који обезбеђује да се на најбољи начин штите суверенитет, територијални интегритет и уставни поредак. То између осталог, подразумева успостављање и развијање свестраних економских, политичких и војних контаката, као и добросуседских односа са државама у непосредном окружењу и региону. Тежиште је на развијању уравнотежених односа са великим силама са циљем заштите националних интереса, али без везивања или приклањања било којој страни. Партнерство за мир и војна неутралност су довољан оквир за даљи стабилан, рационалан и уравнотежен развој државе Србије, њене одбране и међународне сарадње.

У опредељењима Републике Србије на спољнополитичком плану у врху агенде је регионална стабилност и практичан допринос унапређењу стабилности региона. Полазећи од става да су мир и безбедност у најближем окружењу незаобилазан услов националне безбедности, Република Србија исказује снажну заинтересованост за унапређење поверења и регионалне стабилности. Балкан није у потпуности трансформисан у зону стабилности и безбедности упркос томе што се већина балканских држава определила за прикључење, или се већ укључила у европске и евроатлантске интеграције и прихватиле и промовисале вредности демократије, правне државе, људских права и социјалне правде. Међу балканским државама још увек постоје дубоке политичке, економске, етничке и социјалне противречности. Најаве и наговештаји неких западних кругова да се у наредних десетак година не очекује проширење ЕУ додатно појачавају песимизам у погледу брже и потпуније стабилизације простора Балкана.

Отвореност Србије за војну сарадњу са водећим војним силама и са НАТО-ом од великог је значаја. Међутим, та отвореност спроведена у пракси чини њен положај осетљивијим. Изложена је захтевима Запада да се у целости прикључи НАТО-у и да одустане од војне сарадње са Русијом. С друге стране, Русија нерадо гледа на сарадњу Србије са САД и НАТО-ом и захтева од ње да се дистанцира од тог савеза и да не постане његов пуноправни члан.

Република Србија, у оквиру своје европске спољнополитичке оријентације и прокламоване војне неутралности, као стратешког опредељења, дефинисала је

унапређење и развијање сарадње у сфери безбедности, која се реализује кроз активан и ефикасан однос према регионалним и међународним напорима за изградњу повољног безбедносног окружења. Поред учешћа државе у регионалним безбедносним иницијативама из области одбране у региону, такође, Војска Србије је укључена у велики број активности у оквиру мултинационалних вежби у региону.

Питање војне неутралности Србије је истовремено и питање њене даље политичке и економске будућности. Како и за кога се одредити? Може ли Србија да избегне интеграцију у најмоћнију војну алијансу на свету, и шта је чека ако ипак пристане да буде њен члан? Хоће ли Србија истовремено моћи да одржава избалансирани однос са САД, Руском Федерацијом, Европском унијом и Кином, то јест са њена прокламована четири стуба спољне политике? Чини се да је најгора опција *status quo* неодређене српске политике, негде између војно неутралне државе и државе жељне да се интегрише у европске, па и у евроатлантске институције.

Стратегијско-безбедносни трендови који ће се у наредном периоду најснажније рефлектовати на безбедност и стабилност региона југоисточне Европе јесу: аспирације албанске етничке заједнице, међуетничке тензије и верски екстремизам и тероризам.

Главна обележје нестабилности и етничких напетости на Балкану јесу аспирације албанске етничке заједнице. Једнострано проглашена независност такозване „државе Косово” представља проблем који својим потенцијалом носи највеће претње по безбедност и регионалну стабилност у региону. Тешко је поверовати да ће Албанци, након остваривања својих националних интереса на територији Косова и Метохије, одустати од даљих амбиција о једном народу и једној држави.³¹

Тakoђе, међуетничке тензије представљају једну од безбедносних претњи на простору Балкана. Оне стварају погодно тло за увоз верског екстремизма и тероризма. Истакнути амерички теоретичар Ирвинг Хоровиц (Irving Horowitz), на основу компаративних истраживања дошао је до закључка да „етнички и национални сукоби прерастају у свој најсуровији вид онда када једна или обе стране задобију међународну потпору.”³²

Према томе, може се рећи да се Србија налази у веома сложеним геополитичким и геостратегијским условима, који се, поред осталог, огледају у следећем: у постепеној али сигурној подели света на два глобална дела, сваки са својим центрима моћи (западни са САД и ЕУ и источни са Кином, Русијом и Индијом), и постојању Србије између њих, а сваки сукоб између њих имао би утицаја на безбедност и положај Србије; нестабилном стању на југозападном делу Балкана, са Србијом у центру тог суб региона, који се и у свету сматра потенцијалним буретом барута.

Закључак

Стратегија националне безбедности САД је кровни стратешки документ председника којим се представља тренутно стање и стратешка визија будућег развоја целокупног система националне безбедности. Најважнији задатак њених креатора

³¹ Видети шире у: Стојановић, С., *Изазови безбедности на Балкану*, Безбедносни форум, бр 1, Београд, 2016, стр. 43.

³² Irving L. Horowitz: *Taking lives*. New Brunswick – London, 1980, p. 2.

је да прецизно дефинишу приоритете политичких циљева и одреде најсврсисходније начине употребе елемената националне моћи, расположивих ресурса и капацитета државе и друштва, како би се ти циљеви успешно реализовали.

Стратегија националне безбедности из 2010. године нагласила је значај коалиционог приступа у супротстављању безбедносним претњама и тзв. кооперативне безбедности. Политичка средства спољне политике (дипломатија) добила су једно од примарних места у Стратегији националне безбедности. Тим документом САД су поново „на велика врата” вратиле међудржавне ратове у фокус својих безбедносних промишљања, посебно апострофирајући односе са великим силама.

Стратегија недвосмислено изражава потребу и решеност САД да заједно са својим савезницима, партнерима, старим и новим глобалним и регионалним центрима моћи, изграђује и обликује нови, праведнији и одрживи међународни поредак који ће бити способан да пружи адекватне и правовремене одговоре на бројне трансационалне безбедносне ризике и претње нашег времена.

Стратегија националне безбедности САД из 2015. године, указује на континуитет и даље продубљивање националних интереса САД истакнутих у *Стратегији* из 2010. године, али и јасно указује на приоритете америчке спољне политике у наредном периоду.

На глобалном нивоу, Стратегија истиче наставак ребалансирања ка Азијско-пацифичком региону, при чему се на неколико места истичу безбедносни изазови који су присутни у том региону, са посебним фокусом на Кину и њено војно јачање, као и територијалне спорове које има у Источном и Јужном кинеском мору. Међутим, САД и даље задржавају право на примену војне опције, па чак и унилатерално војно деловање уколико су угрожени витални национални интереси.

У том контексту, може се закључити да су стратегије националне безбедности из 2010. и 2015. године заузеле значајно место у америчкој националној безбедности, трасирајући пут својеврсном ревизионизму „ратоборних” стратегија из 2002. и донекле из 2006. године. Оно што је непобитно је чињеница да САД, својим до сада објављеним стратешким документима недвосмислено показују свету да не одустају од улоге једине доминантне силе на глобалном нивоу – силе чију моћ задуго нико не може довести у питање.

Заоштравање односа Европске уније и Руске Федерације једно је од битних обележја савремених међународних односа са огромним импликацијама на регионалну стабилност. Суштински значај за Европску унију има сарадња са Руском Федерацијом због енергетске безбедности Европске уније, њеног економског развоја и одржавања економске стабилности.

Отвореност Србије за војну сарадњу са водећим војним силама и са НАТО-ом од великог је значаја. Међутим, та отвореност спроведена у пракси чини њен положај осетљивијим. Изложена је захтевима Запада да се у целости прикључи НАТО-у и да одустане од војне сарадње са Русијом. С друге стране, Русија нерадо гледа на сарадњу Србије са САД и НАТО-ом и захтева од ње да се дистанцира од тог савеза и да не постане његов пуноправни члан.

Неутралност као политичка опција лишена је смисла у савременим условима и не уклапа се у глобалну неолибералну опцију. Чињеница је да војна неутралност Србије обавезује само њу, јер ниједна држава, па чак ни Русија (која је против уласка Србије у НАТО), није дала службено признање војне неутралности Србије као такве. Такође, са правног гледишта, појам војна неутралност није познат у међународним односима.

Земље или јесу или нису неутралне. Неутралне земље су првенствено војно неутралне јер сама неутралност нема смисла без војне неутралности. Фактички, Србија је неутрална само у односу на НАТО као једини постојећи војни савез.

Није довољно донети резолуцију о неутралности, и ставити тачку. Ради се, у суштини, о опредељењу за самостално решавање сложених проблема одбране, сада и у будућности. Све то је неопходно операционализовати у стратегијско-доктринарним и нормативним документима, затим у организацији елемената система одбране, кроз адекватно димензионарање људских и материјалних ресурса. Војна неутралност је, у овом тренутку, најприкладнији начин да се постојећа безбедносна угроженост Србије претвори у активан фактор самоодбране. Тиме се добија маневарски простор у стратешкој сарадњи са земљама без ограничења, а у складу са сопственим националним и државним интересима.³³

Битно је да се Србија јасно определи за пут који ће да следи у складу са истинитим интересима њеног народа. То ће јој помоћи да се брзо развије и заузме припадајуће место једне значајне земље Балкана, југоисточне Европе и коначно, Европске уније.

Литература

- [1] Barack H. Obama.: *The National Security Strategy – February 2015*, Уводник председника
- [2] Barack H. Obama.: *The National Security Strategy of the United States of America*, May 2010, Доступно на: <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>
- [3] *Војна доктрина Руске Федерације* из 2014. године, интернет страници председника Русије, <http://news.kremlin.ru/news/47334>.
- [4] Зарић, Иван.: „Класичне евроатлантске геополитичке торије - релевантност на почетку 21. века”, Култура Полиса, Култура-Полис, Нови Сад, Институт за политичке студије, Београд, посебно издање, 2015.
- [5] Крга, Бранко, *Амерички интереси на Балкану – геополитички аспект*, Безбедносни форум, бр 1, Београд, 2016.
- [6] Irving L.Horowitz.: *Taking lives*. New Brunswick – London, 1980
- [7] Мирковић, Тодор.: *Стратегија националне безбедности САД*, Магазин „Одбрана”, 15. август 2015.
- [8] Обраћање председника Обаме кадетима Војне академије Вест Поинт, 22. маја 2010. године <http://www.cbsnews.com/news/text-of-obamas-speech-to-west-point-2010-cadets/>
- [9] Перишић, Срђан.: *Нова геополитика Русије*, Медија центар „Одбрана”, 2015.
- [10] Савић, Андреја.: *НАТО у Србији – Србија без НАТО-а, Србија и НАТО – за и против*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2010.
- [11] Стојановић, Станислав.: *Изазови безбедности на Балкану*, Безбедносни форум, бр 1, Београд, 2016.
- [12] *Стратегија националне безбедности РФ до 2020*.
- [13] https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf, The Russian Federation's National Security Strategy (Full-text Translation), Moscow, the Kremlin, 31 December 2015, <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, Internet 02/08/2016.

³³ Видети шире у: Савић, А., *НАТО у Србији – Србија без НАТО-а, Србија и НАТО – за и против*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2010, стр. 137.